

Begavede barn

Tar vi vare på dem i norsk skole?

AV KJELL SKOGEN

Vi som representerer spesialpedagogikken må også innrømme at vi har forsømt oss – vi må inkludere kompetanse for å undervise begavede barn i vår forskningsportefølje.

En bok om barn som er *hochbegabt* ble utgitt i Tyskland i 2005 av professor Franz J. Mönks og medforfatter Irene H. Ypenburg. Abstrakt forlag har fått boken oversatt til norsk og utgitt med et forord av professor Martin Ystnes ved NTNU. Forfatterne har signalisert at boken er tenkt som en veiledning for foreldre og lærere, og av forlaget fremheves følgende tre hovedtema i boken:

- Hva er høy begavelse?
- Hvordan støtter man et evnerikt barn?
- Hvordan unngår man problemer med oppdragelse og skolegang

Et kontroversielt innlegg i debatten

Etter å ha lest boken sitter en igjen med inntrykk av at forfattere og oversetter har gjort en rimelig god jobb med å samle, systematisere og formidle på en forståelig måte noe meget sentralt stoff om det aktuelle emnet.

Vi svikter ikke de funksjonshemmede ved å hjelpe de spesielt begavede, vi bidrar heller til å skape en sterkere minoritetsallianse i kampen om ressursene.

De har popularisert uten unødige overforenklinger, noe som stiller store krav til en faglitterær forfatter. Boken vil kunne være en grei innføring for både lærere, foreldre og ikke minst skolepolitikere.

Det mest bemerkelsesverdige ved boken vil imidlertid være at den direkte, og kanskje først og fremst indirekte representerer et kontroversielt innlegg i den norske skoledebatten. Forfatterne refererer til det gamle ordet: *Det finnes ingen større urett enn å behandle ulike likt*. Altfor mange av mine partikolleger innen det norske sosialdemokratiet er preget av den internasjonalt sett nokså spesielle holdning at begavede barn ikke representerer verken en spesiell faglig utfordring, problem eller moralsk ansvar for norske skolepolitikere. De synes å tro at problemet er løst ved at de i lov og planverk signaliserer at skoleeier skal utvikle en inkluderende skole med tilpasset opplæring for alle. Videre ser det ut til å ha utviklet seg en holdning som går ut på at en lærer med en ordinær grunnutdanning skal kunne mestre det store spekteret av ulikheter som vi har i skolen. At sentrumspartiene og høyresiden i norsk politikk, som hele tiden maser om kunnskapsskole og norsk internasjonal konkurransevne, ikke har tatt opp og forfulgt saken om forsterket opplæring for begavede barn, er nesten utrolig. Samtidig fremstår en idealistisk venstreside samt en mindre gruppe fagpedagoger som støttespillere for en bevegelse som under fanen «inkludering» ønsker å usynliggjøre alle barn med særskilte opplæringsbehov av frykt for stigmatisering.

MÖNKES, F.J. OG I. H. YPENBURG

BEGAVEDE BARN

En veiledning for foreldre og pedagoger

Abstrakt forlag

105 sider

De reformpedagogiske ideene med stor vekt på individualisering og differensiering, innenfor rammen av en humanistisk filosofi med mennesket i sentrum, ser ut til å ha bleknet. Det ser ut som vi er i ferd med å bli dominert av en spesiell norsk «rød markedsliberalisme» hvor så vel evnerike barn som barn med funksjonshemninger usynliggjøres og overlates til markedets usynlige hånd?

Vi kan imidlertid se noen spede signaler om at et «grasrotoppør» er under oppbygging. Det er stadig flere foreldre og lærere som ikke lar seg bløffe av usynliggjøring kamouflert som inkludering. De lar seg heller ikke lure til å tro at gode holdninger kan erstatte relevant spesialisert fagkunnskap og variert tilpasset undervisningsmaterieell.

Vi som representerer spesialpedagogikken må også innrømme at vi har forsømt oss – vi må inkludere kompetanse for å undervise begavede barn i vår forskningsportefølje. Vi bør for eksempel ikke sitte rolige å se på at evnerike barn på grunn av manglende tilpasset opplæring utvikler atferdsvansker og blir behandlet som barn med spesifikke psykososiale vansker eller ADHD – eller kanskje ender opp som rusmisbrukere og pasienter i det psykiske helsevesen. Vi svikter ikke de funksjonshemmede ved å hjelpe de spesielt begavede, vi bidrar heller til å skape en sterkere minoritetsallianse i kampen om ressursene.

Fire tema

Ved siden av å være en ideologisk pamflett, er boken som sagt også en enkel og god faglig innføring i emnet. I det følgende skal vi løfte frem fire av de områdene som boken tar opp og som er relevante også utover utfordringen med begavede barn, nemlig *underyttere*, *foreldresamarbeid*, *differensiering* og *individualisering*.

Forfatterne peker på det forhold at begavede barn faktisk er spesielt utsatt for å bli *underyttere* sett i relasjon til sine intellektuelle ressurser. Ved siden av at samfunnet på denne måten går glipp av en betydelig ressurs i en tid da behovet for intelligente og kreative aktører er spesielt stort, mister de aktuelle barna muligheten til et meningsfullt og verdig liv. Dessuten er underytting sannsynligvis også hyppig forekommende for andre barn i den norske skolen, mens overytting kanskje er i ferd med å bli et problem i for eksempel Japan og Finland. Den balanserte tilpassete opplæring representerer en stor utfordring som våre lærere sannsynligvis ikke har blitt forsvarlig forberedt til verken i grunnopplæringen eller av sine ledere og rådgivere.

Foreldresamarbeid er nok dessverre en underutnyttet ressurs i den norske skolen. I boken fremheves det at foreldrene som lever med sitt spesielt begavede barn ofte vil kunne bidra med uvurderlige informasjon om barnet, slik at barnehage og skole kan utvikle et mer tilpasset opplegg. I denne sammenheng kan vi vel også tilføye at et mer profesjonelt og systematisk samarbeid med foreldrene vil kunne være til nytte også for andre barn. Jeg tør påstå at vi har et utviklingspotensial her.

Differensiering og *individualisering* har vært positivt ladede ord i den pedagogiske verden – noe vi alle viste hva var, men slet med å realisere i praksis. Det har alltid vært faglig meget utfordrende og økonomisk meget ressurskrevende. Mindre velstående land med store årskull har ikke kunnet koste på seg en slik luksus og har måttet operere med kateterundervisning i store klasser. Norge derimot er et lite land som er meget velstående – derfor er det kanskje litt underlig at vi skal spare når det gjelder utvikling av tilpasset opplæring for dem med spesielle behov, om det nå er på grunn av funksjonshemninger, lærevansker eller spesielt høy begavelse. Forfatterne minner oss om at det finnes relativt velprøvde metoder som for eksempel nedsatt tempo, repetisjon og ekstraundervisning for dem som trenger det, mens det er andre som trenger høyt tempo og supplerende lærestoff (eller *akselerasjon* og *anriking* som forfatterne kaller det). Uansett vil det være behov for *ressurslærere* eller støttelærere som kan noe mer enn lærerne som er ansvarlige for den ordinære opplæringen. Som om dette ikke skulle være «politisk ukorrekt» nok i dagens Norge, antyder forfatterne at en fleksibel, planlagt og målrettet organisatorisk differensiering, av den typen vi ser i Finland, kunne være

formålstjenlig dersom vi virkelig vil hjelpe de enkelte elevene som «faller utenfor». Rådmenn med økonomisk utdanning og fokus kan bli bekymret av mindre, men de har heldigvis noen støttespillere blant fagpedagogene. Disse skriver traust og utholdende at individualisering er skadelig for barna, at synlighet i form av spesielle tiltak er stigmatiserende og at støtte til dem som er spesielt begavede ville være udemokratisk. Av og til ønsker

Begavede barn er faktisk spesielt utsatt for å bli underyttere sett i relasjon til sine intellektuelle ressurser.

jeg meg tilbake til de gode gamle dager da sneversynte, sekteristiske moralister holdt seg til indremisjonen – der gjorde de mindre skade og ble tatt bedre hånd om.

Nå ja, dette er kanskje en for viktig sak til å spøke med – og dessuten er moralistene selvhøytidelige og mangler humoristisk sans, så jeg når likevel ikke fram – men «opprøret kommer». Denne boken jeg her har anmeldt representerer bare fortroppen – bak kommer foreldrene og lærerne som ikke lar seg lure lenger. De kommer sent, men de kommer godt, håper jeg.

KJELL SKOGEN

PROFESSOR VED INSTITUTT FOR SPESIAL-
PEDAGOGIKK, UNIVERSITETET I OSLO